

LANDSBYGDEN

I KOMMUNENS ÖVERSIKTSPLAN

– en vägledning

LANDSBYGDEN I KOMMUNENS ÖVERSIKTSPLAN – en vägledning

www.lansstyrelsen.se/skane

www.lansstyrelsen.se/skane

Titel	Landsbygden i kommunens översiktsplan – en vägledning
Utgiven av	Länsstyrelsen i Skåne län
Författare	Sören Stenqvist, Stenqvist Arkitekt
Projektleddare	Louise Andersson
Beställningsadress	Länsstyrelsen i Skåne län Landsbygdsavdelningen 291 86 Kristianstad Tel 040/044-25 20 00 skane@lansstyrelsen.se
Digital publicering	www.lansstyrelsen.se/skane
Layout	Linda Oskarsson oskarsson.linda@gmail.com
Tryck	Elanders Sverige AB
Upplaga	500 ex
Foto	Lars Bygdemark, Henrik Andersson, Kajsa Rue Hallén, Carl Welin, Andrew Butler, Louise Andersson, Sören Stenqvist, Per Blomberg, Ola Hall, Roland Gustavsson, Johannes Henriksson, Bjäre hembygd, Johan Andersson, Kerstin Söderlind
Illustration	Sören Stenqvist
Omslagsbild, montage	Louise Andersson

INNEHÅLL

Förord	4
BAKGRUND	6
Varför utveckling av landsbygden i översiktsplanen (ÖP)	6
Syftet med denna vägledning	7
Landsbygden i Skånes översiktsplaner 2008	7
Rapporter med anknytning till landsbygdsfrågor	12
NÅGRA TANKAR KRING LANDSBYGDEN I ÖP	17
ATT UTARBETA KAPITLET ”LANDSBYGDEN” I ÖP	23
Beskrivning och analys av kommunen – landskapets historia och markanvändningen idag	23
<i>Landskapets karaktär</i>	24
<i>Landskapets egenskaper</i>	24
<i>Landskapets användning</i>	25
<i>Landskapets hittillsvarande utveckling</i>	28
<i>Allmänna intressen</i>	28
<i>Stad–land</i>	30
<i>Land–stad</i>	34
<i>Analys, slutsatser för utveckling</i>	35
Utveckling av landsbygden och ställningstaganden i ÖP	36
<i>Landsbygdens roll, förutsättningar – förslag till utveckling</i>	36
<i>Mål för kommunens utveckling av landsbygden</i>	46
<i>Rekommendationer för planläggning och prövning</i>	47
<i>Förslag till övriga uppföljande insatser</i>	54
Konsekvensbeskrivning och miljökonsekvensbeskrivning, MKB	57

Skåne ingår i en tillväxtregion med ökande konkurrens om markanvändningen. Genom infrastruktursatsningar som Öresundsbron, Citytunneln och snart Fehmarnbron ökar tillgängligheten till hela Skåne. Det är inte endast för bostadsutbyggnad eller näringslivsintressen som mark behöver reserveras för framtiden utan också för t ex rekreation och friluftsliv. Med ett allt mer urbant samhälle kommer efterfrågan på tätortsnära grönstruktur och tillgång till landsbygden att öka. Idag är allemansrättsligt tillgänglig mark en bristvara i många skånska kommuner. Det är således redan idag en mängd frågeställningar, som berör hela den kommunala ytan, som behöver tas upp i den fysiska planeringen.

För att få en uppfattning om den framtida markanvändningen ska kommunen upprätta en översiktsplan (Plan- och bygglagen). Om översiktsplanen ska fungera som ett strategiskt instrument för kommunens utveckling och samtidigt ett tydligt beslutsunderlag är det viktigt att olika analyser ligger till grund för planeringen, och att kommunens avvägningar mellan olika allmänna intressen tydligt redovisas.

Länsstyrelsen har tidigare utarbetat "Det skånska landsbygdsprogrammet – ett utvecklingsprogram med landskapsperspektiv". Hur "Det skånska landsbygdsprogrammet" kan användas som underlag i den fysiska planeringen presenteras i rapporten "Landskapet som mål och medel" (Länsstyrelsen i Skåne 2009).

Detta dokument, "Landsbygden i kommunens översiktsplan – en vägledning", har ambitionen att visa hur landsbygden kan hanteras i kommunens översiktsplan. Den innehåller exempel på överväganden som bör göras men också förslag till rekommendationer och ställningstaganden. I arbetet med en långsiktigt hållbar utveckling måste landsbygdens betydelse för kommunens utveckling klargöras i den fysiska planeringen.

Idag saknar många översiktsplaner framförhållning och markanvändningsrekommendationer för landsbygden. Landsbygden är en ofärgad yta eller en tom fläck som "bara" finns. Och ändå är t ex jordbrukslandskapet en viktig del av Skånes identitet och karaktär och inte minst försörjning.

Jordbruksmarken i Skåne har klassats högst i Sverige med avseende på avkastning och är av nationellt intresse. Åkermarken är en grundläggande resurs för att producera livsmedel, material och energi. I ett klimatsperspektiv kan denna betydelse öka.

Denna vägledning har tagits fram av arkitekt Sören Stenqvist med hjälp av en styrgrupp bestående av Henrik Andersson, Kerstin Nilermark samt projektledare Louise Andersson, Länsstyrelsen i Skåne. Material till framtagandet har delvis inhämtats i samverkan med Helsingborgs stad, där en pilotstudie gjorts med en lokal landskapskaraktärsanalys och workshopar kring utveckling av landsbygden. Arbetet har också tillförts värdefulla synpunkter av Charlotte Lindström, Region Skåne samt Lisa Germundsson, LRF. Många andra har medverkat i seminarier m m och alla ska ha ett stort tack.

Nu återstår att använda materialet! Lycka till eller smaklig spis!

Malmö den 9 april 2009

Kerstin Nilermark
länsarkitekt

BAKGRUND

Varför utveckling av landsbygden i översiktsplanen (ÖP)

Av tradition har tyngdpunkten i den översiktliga kommunala planeringen legat på tätorterna och bebyggelseutveckling medan landsbygden behandlats mera summariskt. Ofta har planeringen utanför tätorterna handlat om reservationer för infrastruktur. När planeringen alltmer inriktats på långsiktigt hållbar utveckling har också åkermarken uppmärksamats som en viktig resurs. Jord- och skogsbruk är nationella intressen. Europarådets landskapskonvention pekar på landsbygden som en resurs för samhället i helhet, som kan bidra till att uppnå kulturella, ekonomiska och miljömässiga mål. Konventionen understryker behovet av att lägga ökad vikt vid landsbygden i den kommunala planeringen och att eftersträva en samlad landsbygdsolitik. Landskapskonventionen beskrivs närmare bl a i information från Riksantikvarieämbetet.

Strukturförändringen av jordbruket mot större enheter och mer industri- liknande produktion, vindkraft, djurhållning på hobbynivå m m, har förändrat förutsättningarna i landsbygden. Landsbygdens roll för kommunernas utveckling och identitet har uppmärksamats alltmer liksom en inriktning mot långsiktigt hållbar utveckling med bl a lokal produktion av livsmedel. Önskvärheten att behandla landsbygdens utveckling mer ingående, med motsvarande ambitionsnivå som för tätorterna, har blivit tydlig.

I denna rapport föreslås att landsbygden presenteras i ett eget kapitel i ÖP, men det finns naturligtvis andra möjligheter. Det är möjligt att landsbygdens utveckling kan integreras under ÖP:s övriga rubriker. Risken kan vara att det då är svårare att få en samlad bild.

Översiktsplanen är ett instrument som kan användas när nu kommunerna behöver ta en aktiv roll motsvarande den man tagit för tätorternas utveckling. Inte minst genom att kommunerna enligt Plan- och bygglagen (PBL) har planmonopol har man ett särskilt ansvar. Översiktsplanen har här en strategisk roll, där kommunens intentioner kan klargöras, och där uppföljande åtgärder kan initieras som t ex program, utredningar, detaljplaner m m för att möjliggöra projekt.

Riktlinjer i ÖP, såväl generella som geografiskt knutna kan skapa tydlighet och ge förutsättningar för en hållbar och positiv utveckling av kommunens landsbygd vad gäller de areella näringarna, företagande med eller utan anknytning till de areella näringarna, boende på landet eller i byarna och för att utveckla turism, upplevelser och rekreation.

Syftet med denna vägledning

Detta dokument har utarbetats i avsikt att kort ge exempel och förslag på hur översiktsplanen kan vara ett medel för att utveckla landsbygden i de skånska kommunerna. Den kan ses som en ”checklista” över och en introduktion till vad ett kapitel om utveckling av landsbygden kan innehålla samt hur man kan finna och bygga upp kunskap kring landsbygdsfrågor.

Vägledningen innehåller en första allmän del kring landsbygdsfrågor och en andra del med exempel på hur utveckling av landsbygden kan inarbetas i ÖP. Avsikten är att ge uppslag för förtroendemän och tjänstemän till hur man kan hantera landsbygdens utveckling i översiktsplanen. Varje kommun har naturligtvis sina förutsättningar, som avgör hur denna vägledning används i praktiken.

Det är oundvikligt att mycket i detta dokument är välbekant för många. Det har likväl bedömts intressant att försöka samla aspekter på översiktsplanens möjliga roll för utveckling av landsbygden i ett sammanfattande dokument.

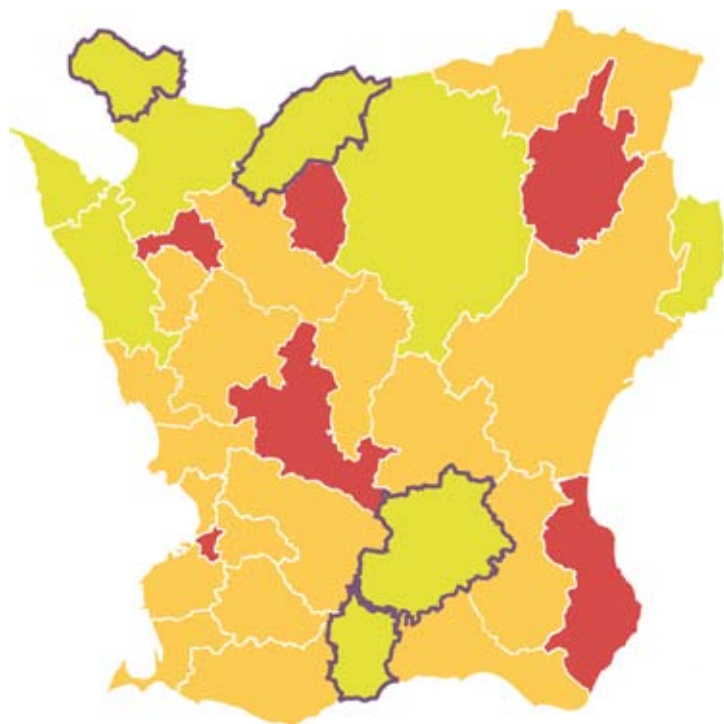
Som bekant är PBL under omarbetning, vilket kan påverka olika frågor som beskrivs i denna vägledning. Det som redan är känt är att man avser att förenkla prövningsförfarandena för vindkraft. I samband med ändring av lagen om strandskydd görs också en koppling mellan landsbygdsutveckling och strandskydd.

Landsbygden i Skånes översiktsplaner 2008

Utvecklingen av landsbygden i Öresundsregionen går mot ett mer urbant landskap, särskilt i den tätortsnära landsbygden. Här håller ett konsumtionslandskap på att utvecklas med golfbanor, ridanläggningar, fritidsbebyggelse och stormarknader. Samtidigt lider andra delar av Skånes landsbygd av befolkningsminskning, stagnation i den rurala ekonomin och igenväxning. Behovet att planera för landsbygden i motsvarande grad som för tätorterna blir allt tydligare.

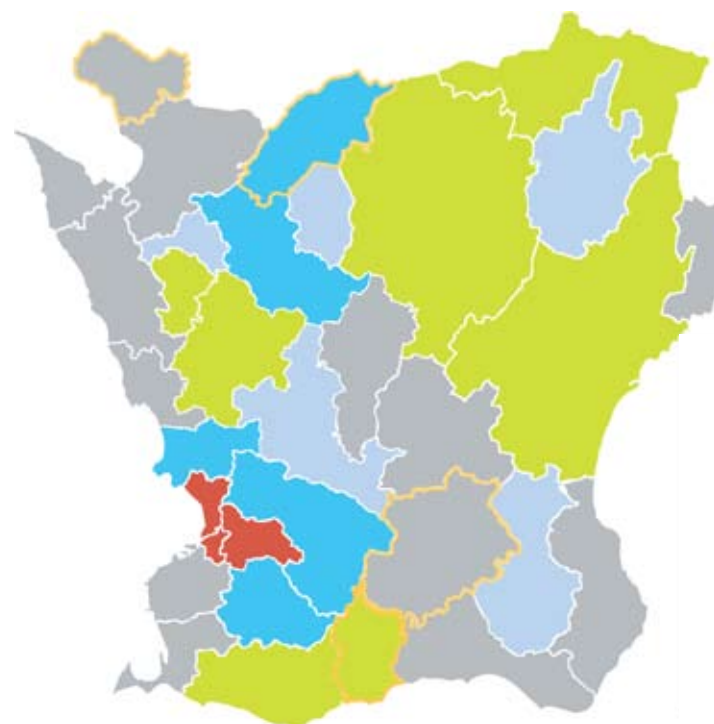
Länsstyrelsen i Skåne har genomfört en inventering av landsbygden i Skånes 33 översiktsplaner. Hur många kommuner har alls med landsbygden i översiktsplanen? Vad är det för landsbygdsrelaterade frågor som tas upp i de fall landsbygden finns med? Finns strategier? Finns rekommendationer för lovgivning? Hur presenteras landsbygden på markanvändningskartan? Definierar kommunen ”samlad bebyggelse”? Detta är några av de frågeställningar som undersökts och på följande sidor visas några exempel ur inventeringen.

STRATEGI FÖR LANDSBYGDSUTVECKLING

- Tydlig strategi
- Vag strategi
- Saknar strategi
- ÖP ej antagen

SYNSÄTT NYBYGGNATION LANDSBYGDEN

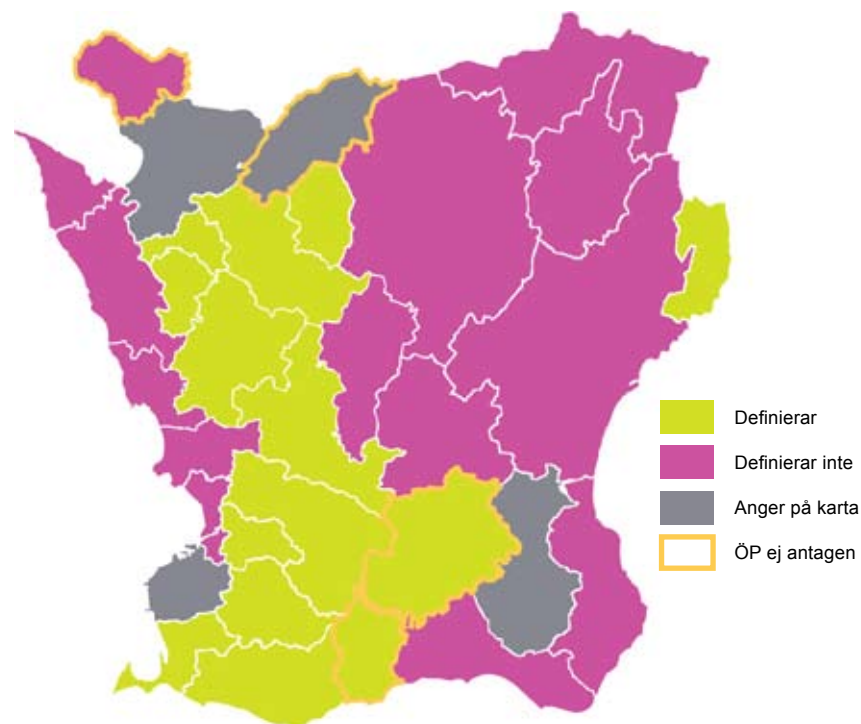
- Medges
- Medges ej
- Medges förutsatt att den lokaliseras till befintlig bebyggelse
- Saknar uttalade riktlinjer
- Medges om särskilda skäl föreligger
- ÖP ej antagen

REKOMMENDATIONER FÖR PRÖVNING

- Ja, tydliga
- Ja, vaga
- Nej
- ÖP ej antagen

SAMLAD BEBYGGELSE

- Definierar
- Definierar inte
- Anger på karta
- ÖP ej antagen

Generellt är avsaknaden av tydliga landsbygdsstrategier i Skånes översiktsplaner stor. Det fåtal översiktsplaner som belyser landsbygdsfrågor innehåller främst rekommendationer för och regleringar av bebyggelse och ibland också vaga strategier för hur de areella näringarna ska utvecklas. Övergripande mål och strategier för utveckling på landsbygden och strategier och ställningstaganden för andra delar än boende, exempelvis näringsliv, turism, service, rekreation, åkermark, teknisk försörjning och kollektivtrafik, saknas ofta helt.

Utdragen är hämtade ur "Inventering av landsbygd i Skånes översiktsplaner", Länsstyrelsen i Skåne län, 2008.

Rapporter med anknytning till landsbygdsfrågor

Som underlag för ett kapitel i översiktsplanen om hur kommunen avser att medverka till landsbygdens utveckling finns fakta att inhämta från olika håll. Några exempel återfinns här nedan. En beskrivning av kända förhållanden kring kommunens landsbygd är ett naturligt avstamp. Den egna kommunen kan beskrivas med hjälp av kända fakta, som statistik, bevarande och hänsynsintressen, markanvändning etc. En informationskälla är också de som bor och verkar på landsbygden liksom de som arbetar med landsbygden i olika roller, inte minst inom kommunen och på regional nivå.

DET SKÅNSKA LANDSBYGDSPROGRAMMET

– ETT UTVECKLINGSPROGRAM MED LANDSKAPSPERSPEKTIV.

Skåne i utveckling 2007:10, Länsstyrelsen i Skåne län.

Ett regionalt utvecklingsprogram som utgår från landskapet. Tvärs över kommungränser delas Skåne in i områden utifrån det skånska landskapet och dess skiftande karaktär. Syftet är att skapa förutsättningar för ett strategiskt agerande för alla landsbygdens aktörer. Genom en gemensam plattform vill man skapa förutsättningar att nå gemensamma mål och en hållbar utveckling.

BYGGANDE PÅ LANDSBYGDEN I SKÅNE. HOT ELLERMÖJLIGHET?

Skåne i utveckling 2006:10, Länsstyrelsen i Skåne län.

I rapporten vill man visa på att landsbygden inte enbart är ett område för odling av jordbruksprodukter utan en möjlig resurs för länets utveckling i vid bemärkelse. Rapporten är en genomgång av parametrar, som sätter förutsättningarna för utveckling av landsbygden.

DET SKÅNSKA LANDSKAPET, KARTOR OCH STATISTIK

Landsbygdsavdelningen, 2007, Länsstyrelsen i Skåne län.

En sammanställning av olika sätt att se på Skåne. Här beskrivs, i kartform, Skåne uppdelat i landskapstyper och landskapskaraktärer. Även statistik om Skåne beskrivs på kartor. Rapporten utgör en del av underlaget till Det skånska landsbygdsprogrammet.

LANDSKAPET SOM MÅL OCH MEDEL

Skåne i utveckling 2009:3, Länsstyrelsen i Skåne län.

Rapporten uppmärksammar landskapets betydelse som en strategisk utvecklingsresurs och dess roll som medel – dvs. även som förutsättning för landskapets utveckling. Rapporten ger uttryck för synen på landskapet som ett system och en syntes av olika processer, där dessa har olika förlopp i tid och rum. Rapporten redogör bl a för vilken kunskap som behövs om de olika faktorer som styr utvecklingen av ett landskap.

LANDSBYGD I FÖRÄNDRING

Miljömålsprojekt, Boverket, januari 2008.

Man visar på att kommunernas planering hittills i regel behandlar landsbygd- en ur stadens perspektiv och lyfter fram de ekonomiska och sociala förändringarna, som sker på landsbygden och som ofta leder till konflikt mellan olika markintressen. Man behandlar vidare beroendeförhållandena mellan stadens och landsbygdens intressen. Man framför också tanken att all bebyggelse ska vara bygglovspliktig, även på landsbygden. Rapporten är en del av underlaget för Boverkets miljömålsarbete.

LANDSKAPSKARAKTÄRSANALYS FÖR HELSINGBORGs STAD

Stadsbyggnadsförvaltningen Helsingborg, 2008.

Här görs en uppdelning i landskapstyper med enhetlig karaktär. Tyngdpunkten läggs vid samspelet mellan natur- och kulturgivna förutsättningar, gränsdragning mellan analys och karaktärisering, subjektiv och objektiv bedömning samt möjligheten att applicera metoden på olika nivåer med olika detaljeringsgrad.

FREMTIDENS LANDBRUGSBYGGERI. IDÉKATALOG 2007

Realdania, Danmark. Se www.fremtidsgaarde.dk.

I denna danska studie visar man på hur modernt jordbruk alltmer får funktion som industrianläggningar med stora byggnader och vilka krav detta ställer på byggnaderna och deras anpassning till landskapet.

FREMTIDENS LANDBRUGSBYGGERI. RINGSTED KOMMUNE 2008

Ringsted Kommune och Realdania, Danmark.

Rapporten beskriver ett utvecklingsprojekt i Ringsteds kommun med tanke kring planläggning för att reglera utformning m m av lantbruksbyggnader. Här visas exempel på metodik, analys, process, zoner och förslag till kommunplaneavsnitt om lantbruksbyggnader. Se www.fremtidsgaarde.dk.

PBL I PRAKTIKEN, FÖRDJUPNING OCH TILLÄGG TILL ÖVERSIKTSPLANEN.

Boverket, 2008.

I denna informationsbroschyr visas på möjligheten att under hand komplettera ÖP i angelägna avsnitt. Se www.boverket.se/upload/publicerat/.

UTVECKLINGSSTRATEGI FÖR LEADER SKÅNE NORDVÄST SÖDRA, MELLAN 2008 OCH 2013

Ett samarbete 2008 mellan kommunerna Helsingborg, Landskrona, Höganäs och delar av Svalöv.

Dokumentet är resultatet av en samverkansprocess mellan ideell, offentlig och privat sektor och är en ansökan till länsstyrelsen om att bilda ett Leader-område. Leadermetoden är ett sätt att fördela pengar för utveckling av landsbygden, där pengar förflyttas från statlig nivå och länsstyrelse ut till den lokala ideella föreningen. Dokumentet är också ett arbetsdokument för den ideella förening som ska ansvara för det lokala Leaderarbetet och för de aktörer som vill delta genom att söka projektbidrag. Man beskriver hur förutsättningarna analyseras och hur detta leder fram till olika utvecklingsstrategier. Detta är ett exempel på Leaderstrategi. I Skåne finns ytterligare sju områden. Se Leader i Skåne, www.leaderskane.se, Leader i Sverige, www.sjv.se/ (klicka på Stöd till landsbygden, Leader), Leader Skåne nordväst södra, www.skanenordvast.com (klicka på Leader i Skåne nordväst).

SKÅNES SKOGAR – EN RESURS

Miljötilståndet i Skåne, årsrapport 2000, Skåne i utveckling 2000:46, Länsstyrelsen i Skåne län.

Rapporten innehåller uppsatser med fokus på skogen. Flertalet uppsatser har ett miljöperspektiv.

LANDSKAP, TRÄDGÅRD, JORDBRUK

Rapport 2008:4, Alnarp april 2008, Sveriges

Lantbruksuniversitet.

Här avhandlas frågeställningar kring det stadsnära landskapet i några uppsatser från de nordiska länderna. Rapporten utgör underlag i ett projekt som syftar till att ge rekommendationer beträffande hanteringen av det stadsnära landskapet.

LANDSBYGDENS UTVECKLING I ÖP 2010, REFERAT FRÅN WORKSHOP

Stadsbyggnadsförvaltningen i Helsingborg och Länsstyrelsen i Skåne län, juni 2008.

Referatet omfattar föredragningar om landsbygdens utveckling i ett urbant perspektiv och landsbygden i ett utvecklingsperspektiv av arkitekt Ole Reiter samt landsbygd i förändring av arkitekt Björn Edström. Vidare refereras de diskussioner som fördes kring föredragningarna.

SKÅNES VÄRDEFULLA JORDBRUKSMARK – TÄTORTSEXPA- SION OCH UTBYGGNAD AV INFRASTRUKTUR PÅ HÖGT KLASSAD ÅKERMARK FRÅN 1960 TILL NUTID

Skåne i utveckling 2001:45, Länsstyrelsen i Skåne län.

Länsstyrelsen presenterar i denna rapport en studie där uppgifter sammansamlats över markåtgången för utbyggnad av tätorter och infrastruktur inom områden med åkermark av klass 8-10, från 1960 till år 2000.

HUSHÅLLNING MED ÅKERMARK? – UPPFÖLJNING AV ÅKEREX- PLOATERING I SKÅNE OCH HALLAND SAMT ANALYS AV PLAN- ERAD EXPLOATERING I SKÅNE

Skåne i utveckling 2006:8, Länsstyrelsen i Skåne län.

I rapporten presenteras en metod för årlig uppföljning av hur åkerjorden exploateras. Metoden har genomförts för Skåne och Halland för de tre åren 2002-2004. I rapporten presenteras även en analys av hur mycket åkermark som kan komma att tas i anspråk framöver enligt de skånska översiktsplanerna.

NÅGRA TANKAR KRING LANDSBYGDEN I ÖP

En röst från LRF, Åsa Odell, ordförande i LRF Skåne

Ser du några skäl att arbeta mer med landsbygden och dess utveckling i ÖP?

Det kan vara nyttigt att vända på perspektiven och sätta landsbygden i fokus. Det kan vara ett bra tillfälle att skaffa mer kunskap om landsbygden och dess företagare. Företag inom den gröna näringen är viktiga för sysselsättningen, hela 11 % av alla arbetstillfällen i Skåne återfinns inom jord- och skogsbruk, medräknat underleverantörer och förädlingsindustri. I vissa kommuner är siffran betydligt högre än så.

Har du några exempel på hur du menar att man kan skapa möjligheter för en bra landsbygdsutveckling med hjälp av den översiktliga planeringen?

- Freda produktiv jord- och skogsbruksmark från exploatering så långt det är möjligt. Arbeta mer med förtätningar i redan bebyggda områden samt med kloka infrastruktursatningar som inte leder till att mer värdefull mark tas i anspråk.
- Planera för att förebygga konflikter vid djurhållande gårdar. Dessa måste också kunna utöka och utveckla sin verksamhet, utan att det krockar med annan bebyggelse.
- Planlägg så att omvandlingen av outnyttjade ekonomibyggnader till andra verksamheter tillåts och underlättas.
- Kommunen bör ha en positiv och serviceinriktad attityd när lantbrukare/landsbygdsföretagare vill utveckla sin verksamhet.
- När det gäller rekreation i landskapet, ha en tidig dialog med berörda markägare innan färdiga lösningar på gång-, cykel- och ridstigar presenteras. Åk ut och prata förutsättningslöst med markägare i området, eller bjud in till ett möte.
- Tag kontakt med LRF:s kommungrupp i din kommun och diskutera aktuella frågor.

Är det någon särskilt viktig aspekt som du gärna vill peka på utifrån din horisont?

Produktiv jord- och skogsbruksmark är en grundläggande resurs för att producera livsmedel, material och energi. Det är en klimat- och säkerhetsfråga. Det ger arbetstillfällen och skatteintäkter, och lär få ökande betydelse framöver. LRF är bekymrat över att närmare 10 % av Skånes och därmed Sveriges allra bästa jordar är bebyggda redan. Naturligtvis inser vi att Skåne och Öresundsregionen behöver kunna fortsätta växa, men utbyggnaden måste ske med mycket större hänsyn till åkermarken. Vi vill därför att samhällsbygganden sker med mycket större mått av förtätningar, yteffektivt byggande och kloka infrastruktursatsningar som inte tar mer åkermark i anspråk.

Samhällets största utmaning framöver är att förse befolkningen med livsmedel, energi och material. Jordens befolkning ökar, allt fler får högre materiell standard och vi behöver fasa ut användningen av fossil energi. Samtidigt finns risken att stora områden i världen inte kommer att kunna odlas som idag på grund av klimatförändringarna och brist på vatten. Vår goda jord är en unik resurs som kan ge oss en styrkeposition i framtiden, om vi ser till att värna den. Den lär inte nybildas förrän efter nästa istid.

En röst från en landsbygdskommun, Robert Werner, stadsarkitekt, Skurup

Ser du några skäl att arbeta mer med landsbygden och dess utveckling i ÖP?

För en liten kommun med stor landsbygd är landsbygdens utveckling lika viktig som tätortsutvecklingen. För Skurups kommun är identiteten som jordbruksbygd med kusten och Romeleåsen viktig att värna och utveckla. Turismen ger möjligheter till företagande, t ex bed&breakfast eller gallerier. Säsongen är dock kort för många inom turistnäringen. Att finna möjligheter att förlänga säsongen är intressant.

Har du några exempel på hur du menar att man kan skapa möjligheter för en bra landsbygdsutveckling med hjälp av den översiktliga planeringen?

Från kommunens sida är en viktig möjlighet att kunna peka ut vilka spelregler som gäller på landsbygden. Här kan ÖP vara ett instrument för att peka på var kommunen ser utvecklingsmöjligheter, men också var det är viktigt att värna landskapsbilden och andra värden, som kan vara av betydelse för att gynna t ex turistnäringen.

Ett intressant inslag är "hästnäringen". Alltså inte bara hästgårdarna för att hålla egna hästar, utan den företagsamhet som finns runt hästporten. Här kan man planera för och ge möjlighet till att anordna ridleder, övernattningsmöjligheter m m, så att man kan ge goda förutsättningar för bl a ridläggersamhet och turistutflykter till häst. Även ridskolor, med behov av ridhus, stallar och utomhusmark för paddock m m, skapar sysselsättning och bidrar till en levande landsbygd.

Är det någon särskilt viktig aspekt som du gärna vill peka på utifrån din horisont?

Det finns en konflikt mellan den goda jordbruksmarken – i Skurup ofta klass 9 – och utbyggnaden av tätorterna. Även ny etablering av enskilda bostäder i jordbrukslandskapet skapar konflikt mellan rationellt jordbruk och störningar för boende. Här behövs bra underlag för beslut, planläggning och riktlinjer för lovprövning.

Att påverka genom ÖP kan kanske vara svårt, men att uppnå eller behålla en småskalighet i delar av jordbruksverksamheten vore önskvärt, främst där man vill värna landskapsbilden, men också för att behålla en levande bygd och kanske kunna gynna lokal livsmedelsproduktion. Även att öka andelen ekologisk odling är ett mål att sträva mot, men där ÖP:s roll kanske inte är så stor.

Att ha tydliga spelregler är viktigt och här kan ÖP vara ett instrument. Tydlighet är till hjälp för allmänheten när man planerar boende eller företagande på landsbygden. Men tydlighet i ÖP kan också vara ett stöd för förtroendemännen, när det gäller att hålla en linje där beslut i enskilda fall ska överensstämma med kommunens mål och helhetsbild.

En röst från Sveriges Lantbruksuniversitet, Elsa Grip, arkitekt

Ser du några skäl att arbeta mer med landsbygden och dess utveckling i ÖP?

Ja, översiktsplanen ska ju ge vägledning för beslut om användningen av mark- och vattenområden. Planering för ett hållbart samhälle innebär ett annat synsätt på jordens värde och t ex lokal livsmedelsförsörjning som rimligen borde tas upp i ÖP. Det måste vara tydligt om, när och var det är kommunen, LRF, Jordbruksverket, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) eller EU som är huvudansvariga för det långsiktiga skyddet av odlingsbar mark. Grundvatten, vattenhantering och vattenbruk ger också hälso- och säkerhetsfrågor som fordrar långsiktig medveten planering.

Har du några exempel på hur du menar att man kan skapa möjligheter för en bra landsbygdsutveckling med hjälp av den översiktliga planeringen?

Frågan ska egentligen ställas till LRF. Ska landsbygden leva måste man kunna leva på den. I Skåne finns möjlighet och avsättning för specialodling på mindre gårdsstorlekar, de har till stor del rationaliserats bort men behövs snart igen för att klara lokal matproduktion.

Levande byar med byalag behövs för en dialog, där de själva kan beskriva vad de behöver av planstöd för att utvecklas.

Det är lättast att prata om detaljer. Hittills har det mest handlat om lokalisering av golfbanor och hästgårdar, lite täktverksamhet samt möjlig kollektivtrafikförsörjning i ÖP-arbetet. Jag tycker kommunerna behöver satsa mer på tillgänglighet i bebyggelsens närområden, möjlighet att via markvägar och beträdor kunna ta sig direkt ut för rekreation till fots eller cykel. Att dessa vägar/stigar är allemansrättsliga. Det fordrar förstås överenskommelser med markägare, så att man som stadsboende verkligen är tillåten att nyttja vägsystemet.

Kvävefallor mellan jordbruksmark och alla vattendrag behöver säkert planeras och juridiskt bestämmas till läge och bredd, vilket kan göras med områdesbestämmelser och initieras i ÖP. På dessa markremsor utvecklas naturligt den biologiska mångfalden. Även vandrande människor kan ingå i mångfalden.

Är det någon särskilt viktig aspekt som du gärna vill peka på utifrån din horisont?

I planeringsutbildningen vid SLU ingår landskapsplanering men inte utveckling av landsbygden. Frågorna om utbyte mellan stad och land och vilka fysiska avtryck detta får hör inte hemma någonstans. De frågorna faller mellan stolarna. Glesbygdverket, som har försökt lyfta fram utveckling av landsbygden, ska nu den 1 april ersättas med Tillväxtverket och Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser. Jag tror inte tillväxt i dessa statliga verk kommer att tolkas som tillväxt och utveckling av det som växer på landsbygden!

Jag tror på Balanseringsprincipen i all planering, att negativa miljöåtgärder ska kompenseras på platsen eller så nära som möjligt. Det är mest i stadsplaneringen som balansering verkligen har potential som ett starkt styrmedel. Om det för mig självklara att ”man ska ge igen det man tar” genomsyrar all fysisk planering så gynnar det landsbygden också, t ex vid ingreppen vid vägbyggen.

En röst från Boverket, Mårten Dunér, chef för planenheten

Ser du några skäl att arbeta mer med landsbygden och dess utveckling i ÖP?

Förändringen av jordbrukets förutsättningar med större och specialiserade enheter, där de nya byggnaderna är dominerande och ibland fula och inte tar tillräcklig hänsyn till landskapet, är ett skäl till att samhället behöver kunna påverka byggnadernas utformning. Björn Edströms slutsats, i Boverkets rapport ”Landsbygd i förändring”, att bygglovsplikt bör gälla likvärdigt i tätorter och på landsbygden är intressant.

I Danmark har man kommit en bit på väg i dessa frågor. Vindkraftsetableringar-na är ett annat exempel där samhället behöver öka sitt engagemang och kanske sin kompetens. Översiktsplanens roll här är att ange inriktning och direktiv för planering och bygglovsplikt.

Har du några exempel på hur du menar att man kan skapa möjligheter för en bra landsbygdsutveckling med hjälp av den översiktliga planeringen?

Ja, konflikterna mellan olika intressen ökar i takt med att markens värde stiger och intressenterna blir fler. Den tidigare synen, tillspetsad, att landsbygden var en homogen yta där tätorterna kunde expandera byts ut mot en nyanserad bild, där landsbygdens utveckling är lika viktig som tätorternas. Krockar uppstår på grund av lukt, energiproduktion, buller, ledningsdragningar etc och skapar behov av planering och riktlinjer. Allmänna och privata intressen står allt oftare mot varandra inte minst i tätortsnära landsbygd, d v s i stora delar av Skåne. Här har översiktsplanen en given roll att skapa tydliga och gynnsamma förutsättningar för de olika tänkbara aktörerna.

Är det någon särskilt viktig aspekt som du gärna vill peka på utifrån en ”landsbygdskommuns”/en ”stadskommuns”/Boverkets roll?

Den sociala urbaniseringen av landsbygden kräver planering. Det finns också mycket, i och för sig välmotiverat, ”önsketänkande” i översiktsplanerna som inte täcks av Plan- och bygglagen – här finns ett glapp som behöver överbryggas.

ATT UTARBETA KAPITLET ”LANDSBYGDEN” I ÖP

En viktig del av arbetet med underlag för utveckling av landsbygden är att inhämta synpunkter, idéer, förslag och beskrivningar av behov från boende, verksamhetsutövare, föreningar, institutioner på landsbygden och representanter för Leaderområden. Detta kan ske t ex genom samråd, hearings och workshopar med inbjudna representanter för olika intressen och, kanske viktigast, möten med boende och verksamhetsutövare i olika delar av kommunen. Det kan vara framgångsrikt att genomföra denna samverkan tidigt och sedan sammanfatta hur man vill tillvarata inkomna förslag och önskemål i programmet till översiktsplanen enligt PBL. Det finns skäl att samverka mellan kommunala förvaltningar såsom t ex inom utbildning, omsorg, kollektivtrafik, bostadsförsörjning och näringsliv för att få fram fakta kring landsbygden med relevans för en positiv utveckling.

Beskrivning och analys av kommunen – landskapets historia och markanvändningen idag

En beskrivning av kommunen och främst dess landsbygd i översiktliga termer kan fungera som motivering till varför vissa aspekter är särskilt viktiga i den enskilda kommunen och varför kommunen valt att lägga tonvikt på vissa utvecklingsmöjligheter respektive vill föreslå restriktioner. Viktiga aspekter kan vara vad som är kommunens identitet, roll i regionen, landskapskaraktär etc.

Landskapets betydelse som en strategisk utvecklingsresurs och dess roll som medel – dvs. även som förutsättning för landskapets utveckling – är en viktig utgångspunkt. Behovet av kunskaper och vilka faktorer som styr utvecklingen av ett landskap beskrivs närmare i rapporten ”Landskapet som mål och medel”, Skåne i utveckling 2009:3, Länsstyrelsen i Skåne län.

En översiktlig beskrivning av kommunen behöver kompletteras med en detaljerad landskapskaraktärsanalys, som beskriver de olika delarna av kommunen. Denna kan baseras på en metod där en inventering på kartor och annat befintligt material kompletteras med fältundersökningar. Inventeringen resulterar i en identifiering av olika landskapstyper/landskapskaraktärer. Uppdelningen i olika landskapstyper sker med hjälp av en klassificering, där tydliga särarter skiljs ut.

En sådan metod är Landscape Character Assessment, LCA, som just utgörs av en karakterisering innefattande identifiering, kartläggning, klassificering och beskrivning av landskapskaraktären. Tyngdpunkten ligger på landskapskaraktären. Baserade härpå görs en rad bedömningar som i sin tur läggs till underlag

för beslut. Det är viktigt att det finns en uppdelning mellan karakteriseringsprocessen och bedömningen.

Nedan visas möjliga rubriker under vilka de olika landskapstyperna kan beskrivas och analyseras. Rubrikerna, tankarna och metodiken överensstämmer i huvudsak med dem som används i "Det skånska landsbygdsprogrammet", Skåne i utveckling 2007:10, Länsstyrelsen i Skåne län, och i en pilotstudie som gjorts av Helsingborgs kommun i samverkan med Länsstyrelsen i Skåne län, "Landskapskaraktärsanalys för Helsingborgs stad".

Landskapets karaktär

Respektive område beskrivs utifrån sina visuella kvaliteter, integritet eller grad av påverkan från bebyggelse och anläggningar, från identitetsaspekter såsom styrkan i områdets karaktär, i vilken grad landskapstypen är sällsynt samt sammanfattat med en helhetsbedömning av områdets karaktär och värden.

Landskapets egenskaper

Det fysiskgeografiska landskapet

Beskrivning av fysiskgeografisk beskaffenhet, såsom slättlandskap, höjder och dalgångar, vattendrag, kust, geologi, jordmån, jordbruksmarksklassning, lokalklimat etc.

Naturlandskapet

Beskrivning av förekommande naturbiotoper, växt- och djurliv, rekreationsvärden, bevarandevärden, ekologisk känslighet etc. Även tillgången på allmansrättslig mark är intressant att beskriva. Även små inslag som skogsdungar, småvatten, bäckar eller sankområden är viktiga att identifiera för deras betydelse för den biologiska mångfalden men också för att de ofta är uppskattade besöksmål för skolor, förskolor eller naturintresserade människor.

Kulturlandskapet

Här beskrivs människans påverkan på landskapet genom tiderna, som en bakgrund till landskapets användning och karaktär idag. Bevarandevärda kulturmiljöer beskrivs. Även företeelser i den mindre skalan som gamla gränser, hagmarker, spår av gamla vägar, fäladsrester m m kan ha betydelse för hur man ser på landskapets möjligheter.

Landskapets fysionomi

En redovisning som visar hur landskapet uppfattas genom olika element i landskapet såsom öppenhet, mänsklig påverkan, små- respektive storskalighet, topografi, strand, bebyggelse, markanvändning etc. Det kan finnas speciella

avsnitt i landskapet som har ett värde för människorna i trakten för att de t ex är en populär utsiktspunkt eller en uppskattad promenadsträcka för lokalbefolkningen.

Landskapets användning

Under denna rubrik beskrivs markanvändningen, sociala förhållanden och miljösituationen.

Produktion

Markanvändningen, eventuellt detaljredovisad på olika typer av areella näringar, men också verksamheter, som inte nödvändigtvis har samband med de areella näringarna, är av intresse för att bedöma utvecklingsmöjligheter.

Ett led i prioritering av markanvändningen på landsbygden är att beskriva hur marken brukas idag och vilka förutsättningarna till framtida utveckling

eller hänsynstaganden kan vara. Om man bedömer att det är relevant kan man nyansera beskrivningen till lämplighet för olika grödor och skog.

Kartredovisning kan vara ett effektivt sätt att redovisa övergripande och särskilda förhållanden beträffande de areella näringarna.

Lokalisering av verksamheter på landsbygden har tilltagit. Små verksamheter etableras i anslutning till bostäder på landet. En del, som kanske borde lokaliseras till planlagda industriområden, har växt och "byggt fast sig" på platsen. Företag startas i byggnader som inte längre behövs för den areella näringen. En del jord- och skogsbruk vidareutvecklar sin verksamhet med t ex förädling av produkter, direktförsäljning eller förpackning på platsen. En urbanisering sker, där tätortsbornas behov tillgodoses på landsbygden, med t ex golfbanor, fritids- och rekreationsområden, vägar och ledningar, stormarknader och lageranläggningar etc. Det behövs en samlad överblick över verksamheterna på landsbygden, som motiv för riktlinjer i ÖP och underlag för beslut.

Rekreation och upplevelser

Landsbygdens roll för rekreation, vistelse i naturen, kulturupplevelser, sportutövning m m är viktig inte minst för tätorternas befolkning. Även turism och besökande från närområdet inklusive Danmark, som gör dagsutflykter på landsbygden, är intressanta att beskriva. En sammanställning av vad kommunens landsbygd erbjuder är ett betydelsefullt underlag för bedömning av utveck-

lingsmöjligheter. Som indikator på möjligheterna till vistelse i natur- och kulturlandskapet är tillgången – eller bristen – på allemansrättslig mark intressant att redovisa. Ett intressant och givande förfarande kan vara att fråga representanter för skolor, "dagis", botaniska och ornitologiska föreningar, naturvårdsföreningar, byaföreningar och motsvarande vilka platser och miljöer de brukar uppsöka för att utöva undervisning eller ägna sig åt sina intressen.

Befolkning

Befolkningsutvecklingen, befolkningsstruktur och sysselsättningsgrad och typ av sysselsättning är viktiga utgångspunkter för bedömning av ett områdes potential. Intressanta fakta här är befolkningsantal, befolkningstäthet, boende utanför tätort, befolkningstäthet utanför tätort, könsfördelning, andel utrikesfödd befolkning, åldersfördelning, genomsnittligt pendlingsavstånd i tid och avstånd från tätorter och landsbygd.

Boende

Det kan ge ett bra underlag för ställningstaganden kring landsbygdens förutsättningar och utveckling att på ett åskådligt sätt ge en bild av hur boendet är lokaliserat på landsbygden, såväl enskilda bostäder som grupper eller byar. Finns påtagligt bebyggelsetryck i vissa områden kan detta vara viktigt att beskriva och koppla till möjlig VA-försörjning, tillgång till skola och annan service.

Miljöaspekter

De areella näringarnas miljöpåverkan i området är intressant liksom t ex bullrande anläggningar, företag med djurhållning, vattenskyddsområden, avlopp och utsläpp i vattendrag och hav. Fokus bör ligga på sådana miljöaspekter med betydelse för bedömning av områdets utvecklingspotential. Även markens beskaffenhet med hänsyn till erosion och genomsläpplighet kan vara en viktig aspekt. På miljökontor kan finnas dokumenterade problem från störningar av olika slag som kan behöva lyftas fram.

Landskapets hittillsvarande utveckling

Beskrivning av utvecklingstendenser av betydelse för området, och för bedömning av landskapets framtida utveckling. Här kan anges utveckling inom de areella näringarna, inom produktion i olika verksamheter med eller utan anknytning till bygden och attraktivitet för boende, upplevelser, turism m m. Viktiga aspekter är relationen stad-land, tätortsnära landsbygd, bebyggelsetryck och konflikter mellan olika intressen.

Förändringen från småskaligt till storskaligt jordbruk är intressant att visa på både beträffande jordbrukets utveckling och landskapsbildens förändring.

En historik över bebyggelseutvecklingen på landsbygden ger perspektiv och underlag för tankarna om framtiden. Som en komplettering till beskrivningen av boendet ovan kan det därför vara meningsfullt att beskriva hittillsvarande bebyggelseutveckling på landsbygden under senare år som ett underlag för eventuella riktlinjer för framtiden. Det kan handla om spridd bebyggelse för olika ändamål, men det kan också vara intressant att visa på hur tätortsbebyggelsen expanderat över tiden in över tidigare landsbygd. Det finns kommuner i Skåne, där, på senare år, nybyggnation på landsbygden har varit större än i tätorterna, se Länsstyrelsens rapport 2006:10, ”Byggande på landsbygden – hot eller möjlighet?”.

Allmänna intressen

De allmänna intressena beskrivs sannolikt på annan plats i översiktsplanen. Vissa allmänna intressen kan dock ha en tydlig koppling till och betydelse för landsbygdens utveckling, varför det kan finnas skäl att behandla dem även i ett kapitel om landsbygden. Det kan handla om att man vill ändra den geografiska utbredningen för ett intresseområde eller att peka på behov av reservation för nya allmänna intressen.

Allmänna intressen, som då kan vara aktuella att beskriva ur perspektivet utveckling av landsbygden är t ex riksintressen, Natura 2000, förordnanden, lokala bevarande- och hänsynsintressen, rekreation, allemansrättsligt tillgänglig mark, miljö, miljömål, vattenförsörjning, väg- och ledningsreservat etc.

Stad–land

Stadens och tätorternas beroende av sitt omland skapar förutsättningar för en utveckling av landsbygden. Nedan följer några korta exempel. En analys av landsbygdens potential parad med tätortsbefolkningens behov kan ge ingångar till utvecklingsprojekt. Översiktsplanen kan beskriva och ange inriktning för projekt och planering som kan initiera och stödja en önskad utveckling.

Rekreation och upplevelser

Det finns ett behov hos tätortsbefolkningen att söka rekreation och fritidsupplevelser på landsbygden. Intressant för tätortsbefolkningen är vistelse i naturen och

landskapet i vid bemärkelse. Möjligheten att kunna cykla, vandra och rida inte bara i ren naturmark, utan även ut i jordbrukslandskapet, gärna i direkt anslutning till tätorterna, är en attraktiv möjlighet. Här erbjuds upplevelser av flora och fauna och av jordbrukets grödor (och kanske djur). Att ge tätortsbefolkningen bättre tillgång till landsbygd kan också bidra till positiva kontakter mellan tätort och landsbygd. Även sportutövning, som skidåkning, jogging och golf, kräver utrymme med vissa krav.

Kulturupplevelser är populära mål för dagsutflykter på landsbygden. Exempel är konstutställningar och konstlundarna men också historiska lämningar såsom objekt och miljöer i landskapet. Till upplevelser hör också möjligheten att besöka restauranger och caféer under utflykter.

Som en följd av det allt rationellare jordbruket med allt större och specialiserade brukningsenheter har möjligheten att få kontakt med lantbruk och djurhållning minskat. Att kunna erbjuda besöksmål där tätortsbefolkningen, inte minst barn och skolor, kan få uppleva odling och djur på nära håll kan vara ett intressant inslag i utveckling av landsbygden.

Närproducerat

I målet att uppnå en hållbar utveckling för landsbygden är möjligheten till lokal livsmedelsproduktion en viktig aspekt. I översiktsplanen kan förutsättningar skapas genom en inriktning som gynnar och prioriterar produktion av livsmedel i tätorternas närområde, där detta är lämpligt. Att skapa förutsättningar för gårdsförsäljning av livsmedel är också en utvecklingsmöjlighet. Här kan man överväga om tätortsbefolkningen ska färdas enskilt i egen bil till respektive gårdsbutik, eller om man ska skapa möjlighet för producenterna att sälja sina varor inne i tätorterna på "Bondens Marknad", där kunderna inte är hänvisade till bil för att handla.

Service

Föreställningen är väl att glesbygdens boende och företagare uppsöker tätorten för service. Det finns dock även det omvända. Exempel är trädgårds- och parkskötsel, företag med distansservice via IT, transportservice, ridutbildning, vedförsäljning m m. Samråd med representanter för landsbygden kan ge uppslag till fler möjligheter.

Återvinning

Landsbygd och tätort samverkar på många håll redan idag kring återvinning. Här finns utvecklingsmöjligheter. Exempel på återvinning som görs idag är flis och halm till uppvärmning, kompostering, biogasframställning till fordon och användning av gödsel.

Land–stad

Att tätorterna samverkar på många sätt med landsbygden är självklart. Det kan ändå vara lämpligt att identifiera vad staden eller tätorten erbjuder och kan erbjuda landsbygdens boende och verksamma.

Service

Mycket av landsbygdens servicebehov tillgodoses i tätorterna. Det är kommersiell service, men också en stor del av den offentliga servicen erbjuds endast i tätorterna, såsom sjukvård, förskola och skola, bibliotek, kontor för socialvård och andra kommunala tjänster. Att hitta möjligheter att göra servicen mer tillgänglig för landsbygdsbefolkningen är viktigt för utveckling av landsbygden, och översiktsplanen kan vara ett instrument att peka på uppföljande projekt och planering.

Upplevelser

Staden erbjuder upplevelser, som naturligtvis även landsbygdsbefolkningen tar del av. Kulturinstitutionernas utbud är ett exempel, men även shopping (som ju dock ofta nu även är lokaliserad till externhandel), umgänge med besök på restauranger, caféer, pubar och stadsmiljön i sig. Översiktsplanens roll här är mera oklar, men möjligheten att cykla säkert och att åka kollektivt till och från staden är en aspekt. För att kunna erbjuda att åka kollektivt till service och upplevelser i tätorterna behöver inte bara linjesträckningar fungera utan också tidtabellerna, inte minst kvällsturer.

Fritid och rekreation

Staden och tätorterna har ett utbud som ofta saknas på landsbygden. Exempel här är sport- och idrottsanläggningar, aktiviteter för barn och unga, evenemang m m. Det är möjligt att tänka sig dels att en del av detta utbud kan finnas på landsbygden och dels att man underlättar för befolkningen på landsbygden att ta sig in till tätorterna.

”Stadsboodling”

I landsbygdszonen i närheten av staden eller tätorten är det tänkbart att skapa möjlighet för intresserad stadsbefolkning att bidra till den lokala livsmedelsförsörjningen genom att man ges möjlighet att ha mindre odlingar av grönsaker och prydnadsväxter, som kan och får säljas på torg eller i saluhall. Sådan mark kan ägas av kommunen och hyras ut som lite större odlingslotter med lämpliga villkor.

Analys, slutsatser för utveckling

Tolkningen av landskapets egenskaper och de hittillsvarande trenderna i landsbygdens utveckling ger möjligheter att identifiera de faktorer, som bedöms intressanta för områdets utveckling. Intressanta faktorer kan vara framtidsutsikterna för olika näringar, exploateringstrycket, miljöproblem, kvaliteter i området som kan gynna sysselsättning och företagande, t ex lokal produktion, upplevelse- och turistnäring m m.

Utveckling av landsbygden och ställningstaganden i ÖP

Landsbygdens roll, förutsättningar – förslag till utveckling

Denna rubrik har olika innebörd i olika delar av Skåne och spänner över många aspekter. För en hållbar utveckling i nordöstra Skåne är det t ex viktigt att attrahera ny befolkning och att skapa arbetstillfällen medan en hållbar utveckling i västra Skånes jordbruksbygder handlar om att hushålla med högklassig jordbruksmark.

För en hållbar utveckling i ett landsbygdsperspektiv är riktlinjer viktiga, som genom samverkan bedöms kunna bidra till en hållbar utveckling socialt, ekonomiskt och ekologiskt i respektive område. Utgångspunkt är dels slutsatserna från analyserna, dels en samlad bedömning av medel och styrmedel som är tillämpbara på landsbygdens utveckling. Olika huvudmän är tänkbara, såsom inom offentlig sektor kommunen, Region Skåne, Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen. Också andra aktörer kan ses såsom LRF, enskilda företag, byalag, ekonomiska föreningar, Leaderprojekt m fl.

I översiktsplanen kan mål och riktlinjer anges för utveckling av landsbygden och preciseras inom olika sektorer och geografiska områden. Som nämnts ovan är en intressant aspekt samverkan mellan stad och land och tätortsnära landsbygd, liksom dess motsats landsbygd långt från kvalificerad service och påverkan från större samhälle.

Det finns starka skäl för att samverka över kommungränserna på landsbygden. Inte sällan är gränstrakterna de glesast befolkade. Detta medför svårigheter att tillhandahålla service. Samtidigt är dessa områden mera opåverkade av att ligga nära tätorter och kan därför ha viktiga kvaliteter att värna. Länsstyrelsen och Region Skåne är också viktiga samarbetsparter vid utveckling av landsbygden med möjligheter att bistå med samverkansmöjligheter och en värdefull helhetssyn på landskapet. Landskapet, dess förutsättningar och karaktär går ju över kommungränserna.

Inom Leaderområde där kommunen ingår kan finnas utvecklingstankar som påverkar markanvändning, infrastruktur m m och som skulle gynnas av att de ges stöd i ÖP. En dialog kan alltså ge infallsvinklar för den översiktliga planeringen.

Redovisningen inte minst på karta har en viktig roll i ÖP för att göra information som är geografiskt bestämd lättillgänglig och mera precis. Nedan beskrivs aspekter att arbeta med för att föra fram önskade strategier som kan tänkas vara intressanta att ta upp i kommunens ÖP till stöd för en utveckling av landsbygden.

Landskapets betydelse för kommunens identitet

Uppenbara exempel på identitetsbärande element i kommunens landskap, att värna och utveckla i en storskalig nivå, är kustbygderna och åsarna, det skånska slättilandskapet med fria utblickar och inslag av gårdar och dungar, skogsbygden och inte minst det småskaliga landskapet i gränsen mellan skogs- och jordbrukslandskap. I en mera småskalig nivå finns t ex dalgångar, skogsdungar, småvatten, sjöområden, topografi m m. Även bebyggelsen är ofta i hög grad identitetsbärande med exempel i kustsamhällen, gårdar och andra karaktärsbyggnader, landsbygdssbyar och samhällens fasad eller siluett i landskapet.

Verksamheter på landsbygden, inte minst de areella näringarna, har behov av allt större byggnader och anläggningar. Gränsen mellan vad som uppfattas som industribyggnader och ekonomibyggnader för jord- och skogsbruk har blivit allt tydligare. Särskilt i det öppna landskapet är detta en känslig fråga för landskapsbild, hänsyn till den lokala bebyggelsetraditionen och kanske i slutändan för traktens eller kommunens identitet. Samtidigt är de stora anläggningarna många gånger nödvändiga för att verksamheterna ska kunna utvecklas och därför önskvärda. I Danmark har frågeställningen uppmärksamats sedan en tid och studier gjorts för att visa hur stora byggnader och anläggningar trots sin storskalighet ska kunna fungera väl visuellt i landskapet. Se även under rubriken ”Rapporter med anknytning till landsbygdsspår”.

Exempel på ställningstaganden

- ÖP kan ange riktlinjer för att hävda det karaktäristiska kulturlandskapet, som till exempel ängsmarker, småskalighet, alléer, fålader etc, som är en del av

landskapets identitet. Här kan samverkan och överenskommelser med bl a jordbrukare skapa långsiktiga värden och sysselsättning.

- Riktlinjer för att behålla landskapet öppet kan vara motiverade t ex för att bevara identiteten hos tätorter genom att de inte tillåts växa samman utan skiljs åt av oexploaterade marker. Även värdefulla utblickar och partier i landskapet kan behöva värnas med restriktiva riktlinjer och eventuellt områdesbestämmelser.

De areella näringarna

De areella näringarna bör naturligtvis ses som en del av näringslivet i kommunen. I landsbygdssammanhang kan det dock vara befogat att behandla de areella näringarna speciellt. Jordbruk och skogsbruk är nationella intressen. Genom att ta ställning till de areella näringarnas betydelse och roll i kommunen gör man kommunens vilja tydlig. Det är inte självklart att den kommunala planeringen påverkar vad som produceras av de areella näringarna. Att tydliggöra kommunens intentioner kan dock ha betydelse för verksamma inom jord- och skogsbruket genom att redovisa var dessa näringar prioriteras, samtidigt som detta då också kan innebära restriktioner för andra intressen. En intressant

aspekt är att med hjälp av kommunal planering gynna lokal livsmedelsproduktion. De areella näringarna är som alla andra beroende av en väl fungerande infrastruktur för att kunna utvecklas optimalt.

Jordbruksmarksklassningen från 1970-talet kan behöva kompletteras. En förhållandevis lågt klassad areal kan ha ett högre värde långsiktigt än den traditionella klassningen indikerar på grund av att den är extra lämplig för speciella grödor, t ex potatisodling.

I ÖP kan beskrivas nuläget för markanvändningen med jordbruksnäringens behov av utveckling hittills och förväntade fortsatta utveckling. Exempel på intressanta frågor är vilka ”spelregler” som gäller på landsbygden, de areella näringarnas behov av infrastruktur, såsom energi, IT-försörjning, VA och samverkan med tätorterna. Skogsbrukets roll är bl a intressant för att lyfta fram skogsanknutet företagande, rekreation och fritid för tätortsbefolkning och turister.

Animalieproduktion kan utöver bidrag till livsmedelsförsörjningen också bidra till att hävda betesmarker, kulturlandskap och landskapsbild. I ÖP kan kommunen genom att vara tydlig med inriktningen för de areella näringarna på detta sätt också skapa incitament till att uppnå sina syften med landskapet som t ex för att värna landskapets positiva karaktär och kommunens identitet.

Exempel på ställningstaganden

- Det kan vara nödvändigt att värna och särskilt ange områden där lokal livsmedelsproduktion prioriteras. Lokal livsmedelsproduktion behöver inte nödvändigtvis ske i den absoluta närheten av respektive tätort. Man kan också peka ut områden nära tätorter där det är önskvärt att gynna produktion av livsmedel, som kan säljas dagligen under säsong.
- Där landskapsbild är särskilt känslig, t ex med hänsyn till kommunens identitet, värdefulla natur- eller kulturinslag eller skalan i landskapet, finns möjligheten att initiera att bygglov, via planläggning, ska krävas för jordbrukets byggnader om dessa överskrider vissa mått i utbredning och höjd eller att föreskriva färg- och materialval m m.
- Områden lämpliga för handelsträdgårdar kan vara önskvärda att precisera dels för att de kan bidra till lokal livsmedelsförsörjning, dels för att de periodvis ger sysselsättning på landsbygden samt för att de kan lokaliseras till områden där bra energiförsörjning såsom t ex natur- eller biogas eller fjärrvärme kan erbjudas.
- I översiktsplanen kan man visa på områden som är speciellt lämpliga för viss typ av grödor mer differentierat än den jordbruksmarksklassning som gjordes på 1970-talet.

Företagande, näringsliv

Företagande i olika former är naturligtvis intressant, när man vill utveckla landsbygden. De areella näringarna hör självklart till kommunens näringsliv

och behöver behandlas i ÖP inte minst för att vara tydlig med vad man vill prioritera. Lika självklart är att företagare på landsbygden har behov av service och infrastruktur. Det kan därför vara lämpligt att vara tydlig med en strategi för hur man önskar utveckla företagande på landsbygden. Aspekter som kan vara viktiga att väga in vid lokalisering kan vara återanvändning av jordbrukets överblivna ekonomibyggnader, lämplig lokalisering i förhållande till infrastruktur, kommunal service, hänsyn till landskapsbild och miljöaspekter.

Det finns sedan länge verksamheter som betjänar eller är en komplettering till jord- och skogsbruket. Förutsättningarna har dock ändrats över tiden på grund av möjligheten till allt längre transporter. Exempel är mejerier och träförädlingsföretag. Gränsen mellan areell näring och annat företagande har blivit otydligare. Ett mer specialiserat jordbruk, t ex med djurhållning, kan bedrivas utan tillhörande stora arealer. Förädling eller förpackning av jordbruksprodukter sker ibland direkt på gården. Gårdsförsäljning med lokala produkter är ett allt mer uppskattat inslag.

Överskottsbyggnader från sammanlagda jordbruksenheter tas i anspråk för andra verksamheter. Fortfarande behövs företag som är specialiserade på att betjäna de areella näringarna. Andra företag kan idag arbeta mot kunder på distans och kan välja att lokalisera sig till landsbygden. Förändringar som innebär ökade transporter eller behov av större parkeringar m m med omgivningspåverkan bör regleras enligt PBL.

I den kommunala planeringen kan man analysera vilka krav framtida verksamheter förväntas ställa och skapa goda förutsättningar. Överblivna jordbruksbyggnader är intressanta här. En bedömning i ÖP av var infrastruktur m m är gynnsam för etableringar, kan skapa tydlighet om kommunens inställning.

Riktlinjer i ÖP – generellt och geografiskt på karta – som tydliggör spelreglerna för landsbygdens aktörer behövs både som vägledning vid prövning av lokalisering, utveckling av företag och ändrad användning av byggnader och för var detaljplaner behöver utarbetas för att skapa möjligheter till önskvärd utveckling. Restriktivitet mot etablering på landsbygden bör gälla för företagsom lämpligen bör lokaliseras till kommunens industriområden. Det gäller också att vara tydlig med krav som kan ställas, t ex tillstånd vid miljöpåverkan eller på grund av tung trafik.

Exempel på ställningstaganden

- Att peka ut geografiska områden på landsbygden som är lämpliga för företagande är troligen i regel inte möjligt. Det är också svårt att förutse i vilken form företagande på landsbygden kan komma att uppstå. Ett exempel härpå kan vara LRF:s initiativ "Grön rehabilitering" för människor med stressjukdomar. Sannolikt är riktlinjer som anger kriterier som bör vara uppfyllda, hänsynskrav och t ex hur kommunen ställer sig till att använda överblivna jordbruksbyggnader och liknande adekvata.

- "Hästnäringen" är ett inslag som kan skapa sysselsättning och gynna besöksnäringen, men där krav kan behöva ställas med hänsyn till miljön och ridhusens påverkan på landskapsbilden.

Turism och fritid

Landsbygden har en viktig roll för turismen i Skåne. Det är troligt att en medveten kommunal strategi för att värna och utveckla befintliga turistmål liksom att kunna erbjuda nya besöksmål med kvalitet är ett bra medel att utveckla landsbygden och skapa sysselsättning. Den landskapsbild Skåne erbjuder är i sig viktig att värna som en del av kommunens och Skånes identitet. En intressant komponent är människorna i närområdet, sydliga Götaland och Danmark, som på sin fritid gör dagsutflykter för att söka kultur- och naturupplevelser och för att rekreera sig. Skåne är också i sig ett attraktivt turistmål som kan utvecklas i sina delar. Inte minst de minst tätbefolkade delarna av Skåne har potential för besöksnäringen.

Företag som erbjuder upplevelser för turister och tätortsbefolkning har tillkommit och tillkommer. Efterfrågan på turistmål och upplevelser ökar, inte minst i Skåne. Översiktsplanen kan vara ett instrument bland flera för att skapa bra förutsättningar. Översiktsplanen är också ett viktigt instrument för att värna områden för turism och rekreation och för möjligheten att utveckla dessa.

Sannolikt kommer turismen i Skåne att öka betydligt. Detta är positivt, men innebär samtidigt att en okontrollerad utveckling kan få negativa effekter som motverkar en hållbar utveckling för turismen. En kanalisering av turismen efter dess olika förutsättningar är möjlig att initiera i ÖP. Vissa turistmål är av en karaktär där mycket folk vistas och trängsel och folkliv är en förväntad del av upplevelsen, medan attraktionskraften hos andra turistmål ligger i naturupplevelser med möjlighet att ströva i tyst och ostörd miljö.

Exempel på ställningstaganden

- Områden som kan värnas och utvecklas för att bidra till en attraktiv fritid för människor i närområdet och för turister är viktiga att ange och reservera i översiktsplanen. Exempel kan vara vandrings- och ridleder. Att erbjuda upplevelser på hästryggen eller i häst och vagn, liksom ridkurser eller ridläger har redan utvecklats under ett antal år. Här kan mer göras för att skapa ridvägar i landskapet, som ett stöd och en möjlighet att vidareutveckla denna verksamhet.
- I ÖP anges lämpligen möjlig lokalisering av anläggningar och övernattningsmöjligheter eller områden där lokaliseringsmöjligheterna ska utredas och som kan gynna turismen och landsbygdens utveckling.
- Det är möjligt i ÖP att initiera planläggning med områdesbestämmelser eller detaljplan för att värna attraktionskraften hos kulturmiljöer.

Boende

I stora delar av Skåne är trycket att få uppföra nya bostäder på landsbygden stort, ibland i kombination med företagande eller hobbydjurhållning. Nyetablering av bostäder på landet kan vara positivt av flera skäl såsom bibehållet eller ökat underlag för, kanske nerläggningshotad, service eller att fler människor på landsbygden skapar möjligheter till nätverk och rikare socialt liv. Många olika kategorier attraheras av att bo på landsbygden och i småbyarna. Skälen kan vara att man uppfattar sig mindre styrd av myndigheterna, familjetradition att bo på landet, hobbydjurhållning, den lugnare miljön, trygghetskänsla, lägre fastighetspriser m m.

Det finns goda skäl att ge förutsättningar för boende på landsbygden om man önskar en levande landsbygd med möjlighet att bygga sociala nätverk och skapa underlag för service. Nackdelar i stora delar av Skåne, med framför allt spridd bostadsbebyggelse på landet, kan vara att det uppstår hinder att bedriva de areella näringarna rationellt på grund av konflikt med boende med anledning

av lukt, djurhållning, buller, besprutning m m. Andra problem kan t ex vara avlopp och bilberoende. Det kan därför vara lämpligt att hänvisa nya bostäder till befintliga bebyggelsegrupper eller byar. Att samla bebyggelsen kan också göra det lättare att försörja bostäderna med t ex kollektivtrafik. Behovet av riktlinjer för hur detta bör ske är påtagligt. Riktlinjerna kan dels anvisa var nya bostäder kan tillåtas om än med hänsynskrav och villkor och dels peka ut de områden som är olämpliga för nybyggnad av bostäder. Goda motiveringar till riktlinjerna är till stor hjälp vid prövning och överprövning, men också önskvärda för att skapa tydlighet kring vad som gäller för dem som önskar bygga.

Ett inslag när det gäller boende på landet är de bostäder med mindre tillhörande ekonomibyggnader som "blir över" och gärna avstyckas vid sammanläggning av lantbruk till större enheter. En strategi här kan vara att värna dessa tillsammans med mindre bruksarealer för att skapa förutsättningar för lokal, specialiserad livsmedelsproduktion, som kan vara ett viktigt inslag i en långsiktigt hållbar utveckling. Avstyckade mindre jordbruk kan också med fördel användas som hästgårdar eller för annan hobbydjurhållning, där avstånd till andra bostäder ofta är önskvärt.

I områden där det inte råder bebyggelsetryck men där kommunen gärna skulle vilja se en bebyggelseutveckling, kan riktlinjerna handla om att öka attraktiviteten och om hur detta kan ske t ex genom förbättrad kollektivtrafik, trafiksäkra gång- och cykelvägar, barnomsorg m m.

Exempel på ställningstaganden

- Riktlinjer för var nyetablering av bostäder på landsbygden kan bidra till att styra bostadsbyggande till områden, där man kan komplettera samlad bebyggelse eller byar, där VA-försörjning och kollektivtrafik lättare kan erbjudas.
- Var andra intressen än boende prioriteras såsom t ex rationellt jordbruk.
- Det är lämpligt att peka ut områden som ska hanteras enligt PBL som samlad bebyggelse. I översiktsplanen kan här också markeras lämpliga begränsningar för möjlig utvidgning av ett sådant område t ex i riktningar som innebär att konflikt uppstår med andra högre prioriterade intressen.

Service och tillgänglighet

Ett vanligt landsbygdspproblem är den bristande tillgången på service och kollektivtrafik. I översiktsplanen kan anges strategi och inriktning för uppföljande planering med syfte att uppnå rimlig service eller möjlighet att ta sig till service, t ex genom kollektivtrafikförsörjning och säkra cykelvägar.

Privat service kan inte styras av samhället, men samhället kan skapa förutsättningar för och underlätta för etablering av service.

Lokalisering av offentlig service har kommunen möjlighet att planera. Det kan vara viktigt för landsbygdens positiva utveckling att signalera i ÖP vilka intentioner kommunen har.

För utvecklingen på landsbygden är det viktigt att kommunens ambitioner att försörja landsbygden med kollektivtrafik görs tydliga i ÖP.

Exempel på ställningstaganden

- Kollektivtrafikförsörjning av landsbygden är svår att åstadkomma till rimliga kostnader. Här finns behov av innovativa initiativ. I workshops och motsvarande kring utveckling av landsbygden har nämnts att kollektivtrafiken på landsbygden inte byggs upp efter linjer, utan täcker in hela områden som förbinds med färdmål såsom tätorter med service och arbetsplatser. Inom dessa ”upptagningsområden” beställs eller prenumereras på resa kombinerat med en tidtabell. Andra förslag som nämnts är att öka den ideella insatsen genom något slags bil-/minibusspool, där kommunen och brukarna tillsammans driver denna.
- Initiering av gång- och cykelvägar, som möjliggör för landsbygdsbefolkningen att ta sig tryggt till arbete, skola och annan service, har sin plats i ÖP.

Miljö

Kommunen har skyldighet att väcka initiativ för att befrämja en god miljö och en hållbar utveckling.

Långsiktigt hållbar utveckling av landsbygden kräver att miljöaspekterna integreras i skeendet. Kommunens roll är att ange tydliga riktlinjer och att ställa krav på och skapa goda förutsättningar för boende och verkande på landsbygden. I ÖP kan en tydlig information om miljöförutsättningarna för utveckling vara till stöd.

Exempel på ställningstaganden

- För utveckling av landsbygden kan riktlinjer med krav på miljöhänsyn anges inom vissa områden. Sådana riktlinjer kan avse VA-försörjning, kollektivtrafikförsörjning, cykelbanor, beträdor och genomsläppliga ytor/kvävefällor längs vattendrag, områden där tystnad är viktig, skydd av vattendrag, sjöar och kustvatten, skapande eller värnande av förutsättningar för biologisk mångfald m m.
- Information, även på karta, om miljöaspekter i övrigt som kan skapa tydlighet för aktörer på landsbygden om vad som gäller är också viktigt. Exempel kan vara djurhållning och ledningar med krav på skyddsavstånd, vattenskyddsområden, genomsläpplig mark med restriktioner för skydd av grundvattnet etc.
- Vid exploatering av landsbygd är en intressant möjlighet att kräva kompensation i närområdet för det bortfall av värdefull miljö som tas i anspråk såsom vegetation, vattentillförsel till grundvattnet, småvatten etc.

Vindkraft

Områden av riksintresse för vindkraft har pekats ut. Vindkraften är ett viktigt komplement för energiförsörjningen. Det är önskvärt från samhällets sida liksom för etablerare av vindkraft att tydliga riktlinjer finns inte minst för att tillgoda snabb och adekvat handläggning i kommunen och hos andra myndigheter.

Exempel på ställningstaganden

- Områden där vindkraft prioriteras är viktiga att redovisa, då etablering av vindkraft innebär starka restriktioner främst för boende.
- Områden där en önskvärd utveckling av landsbygden skulle förhindras av vindkraft bör naturligtvis också redovisas. Motivering till detta ställningstagande är viktigt här.

Infrastruktur

Redovisning i ÖP av de villkor som gäller för bebyggelse på landsbygden är betydelsefullt för aktörerna här. VA-försörjningen är en viktig parameter för utvecklingen av landsbygden. VA-nätet blir ett styrmedel för lokalisering liksom det omvända, där VA-försörjning saknas uppstår kravet på dyra enskilda eller gruppvisa lösningar. Det är viktigt att utvecklingstankarna i ÖP stämmer med planerna för VA-försörjning.

För den som vill etablera sig eller utveckla sin verksamhet på landsbygden är det även intressant att få tydlig redovisning av försörjningsmöjligheter med IT, kollektivtrafik, vägar och säker elförsörjning.

Exempel på ställningstaganden

- Det kan behöva anges i översiktsplanen var och hur infrastruktur behöver byggas ut.
- Där underlaget för ställningstaganden inte är tillräckligt kan man initiera utredningar i ÖP.

Mål för kommunens utveckling av landsbygden

Om man i ÖP i övrigt särskilt anger kommunens mål under de olika kapitlen, kan man även lyfta fram sådana för landsbygdens utveckling. Här ges exempel på mål som skulle kunna ingå.

- Övergripande mål för landskapet i kommunen
- Kommunens identitet vad avser landsbygden
- Hållbar och robust utveckling
- Övergripande mål för de areella näringarna som t ex produktiv åkermark
- Tydlighet om vad som gäller för dem som vill bo och verka på landsbygden
- Värnande och utvecklande av områden av värde för natur, kultur, turism och fritid

- Prioritering av viss utveckling som är önskvärd i kommunen, t ex lokal livsmedelsproduktion
- Tillgängligheten till service, kollektivtrafik och infrastruktur
- Samverkan mellan stad och land

Rekommendationer för planläggning och prövning

Översiktsplanen är ju inte juridiskt bindande. Den kan likväl fungera ganska väl som ett instrument för att tydliggöra för de olika aktörerna på landsbygden vilka som är kommunens intentioner beträffande planläggning och prövning. Den kan också, om den är tydlig och välmotiverad, vara ett stöd vid prövning av bygglösa och annan myndighetsutövning.

Åkermark

Skånes åkermark är en nationell resurs. Det finns anledning att göra tydliga avvägningar mellan jordbruksintresset och andra intressen för att värna värdefull åkermark. Det är rimligt att se åkermarken i Skåne som ett betydande samhällsintresse i paritet med mark för tätortsutbyggnad.

Bostäder

I känsliga miljöer, där konflikt finns med andra intressen och där trycket att uppföra bostäder är stort, är en möjlighet att uppnå önskade mål att initiera detaljplanläggning. Om motiven för planläggning beskrivs tydligt kan de också fungera som ett stöd vid bygglovsprövning.

Företagande

Att initiera planläggning för företagande på landsbygden är inte självklart. I regel är etableringar lämpligare på industrimark i tätorterna. Det kan dock finnas goda skäl, t ex inom besöksnäringen och för anläggningar som inriktar sig mot fritid och rekreation, att lokalisera sig på landsbygden. Där detta är intressant bör ÖP ange var detaljplanläggning behövs.

Service och trafikförsörjning

För prövning av bygglov kan man i ÖP ge riktlinjer som innebär en generös policy – inom ramen för PBL – för sådan service som gynnar boende och verksamhet på landet. I ÖP kan också en möjlighet vara att ange att detaljplaner för ny bebyggelse på landsbygden ska vara flexibla på sådant sätt att de kan medge etablering av lokal service utan att detta strider mot planens övriga intentioner, kanske dock med arealbegränsning eller motsvarande, som hindrar t ex oönskad externhandel.

Kulturmiljöer

Kulturmiljöerna är betydelsefulla bärare av den skånska identiteten. Det finns starka skäl att vara tydlig i ÖP om hur dessa miljöer ska värnas – inte minst de som är av riksintresse. För att uppnå att önskade hänsyn tas är det lämpligt att ÖP initierar planläggning med precisering av de krav som bör ställas på förändringar och nybebyggelse t ex med avseende på färg- och materialval, byggnaders proportioner, bebyggelsens skala och kanske placering i landskapet.

Vindkraft

Om man vill vara säker på att uppnå optimal lokalisering och styra antal verk, avstånd mellan verk, höjd, antal rotorblad etc är inte riktlinjer i ÖP eller vindkraftspolicy alltid tillräckliga, utan detaljplan eller möjligen områdesbestämmelser krävs. I ÖP kan man då ange var man avser att detaljpanelägga för vindkraft.

Observera att aviserade ändringar av Plan- och bygglagen och dess samverkan med Miljöbalken vid myndighetsutövning kring vindkraft kan ändra förutsättningarna för hur riktlinjerna för vindkraftsetablering bör utformas i ÖP.

Restriktioner och hänsynskrav vid byggande

Det bör vara möjligt att ange generella och ibland mera precisa riktlinjer för hur hänsyn kan tas till olika värden på landsbygden. Dessa skulle kunna handla om hänsyn till bebyggelsetradition, placering och utformning av byggnader i landskapet, miljö, bevarandevärden m m. Ett redovisningsmedel är naturligtvis karta för att peka ut känsliga områden, där vissa krav bör ställas. Ett kompletterande sätt att redovisa kan vara illustrationer, som visar typfall till vägledning för allmänhet och myndighet.

Om riktlinjer är väl motiverade kan ÖP vara ett verksamt medel för att uppnå syftet med restriktioner och att ta hänsyn och också fungera vid eventuell överprövning. Väger hänsynskraven extra tungt bör uppföljning ske med detalj- eller områdesplan om man vill försäkra sig om önskat resultat.

Informationsbroschyrer med tips och rekommendationer för utformning och färgsättning av nybebyggelse och tillbyggnader är ofta väl så effektiva som regler. Här kan man beskriva historik kring bebyggelsetraditionen och de lokala

värdena på ett inspirerande sätt. I ÖP kan sådan information bli för omfattande för att kunna rymmas, men i ÖP kan separata informationsbroschyrer för värdefulla miljöer initieras.

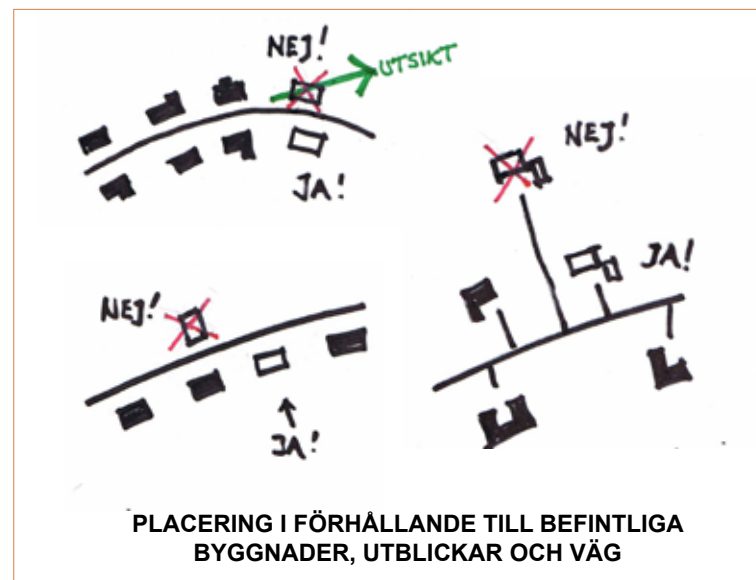
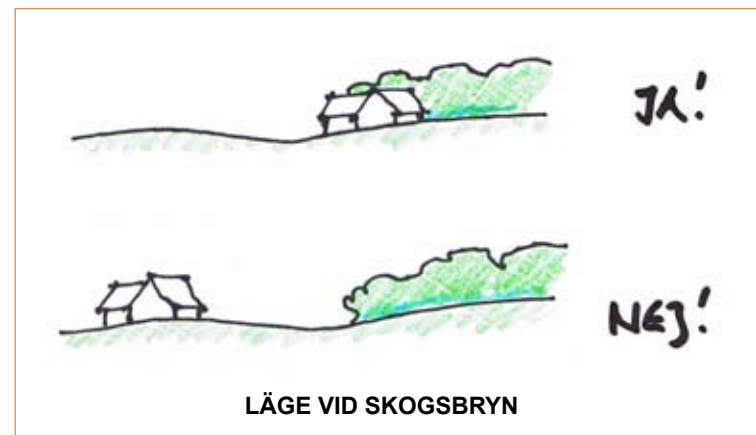
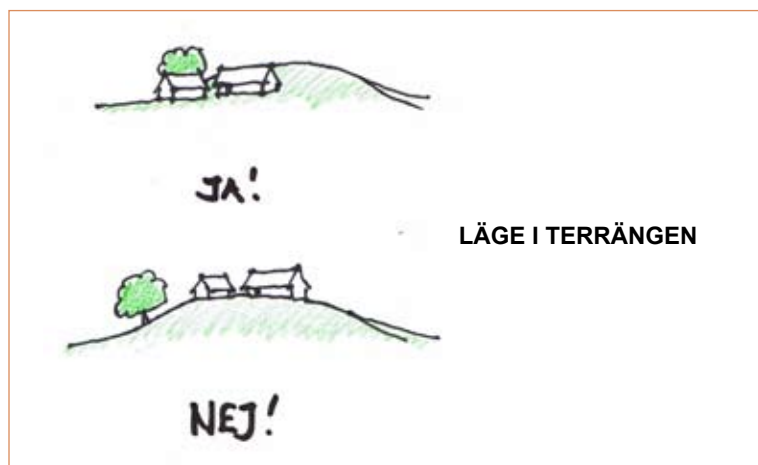
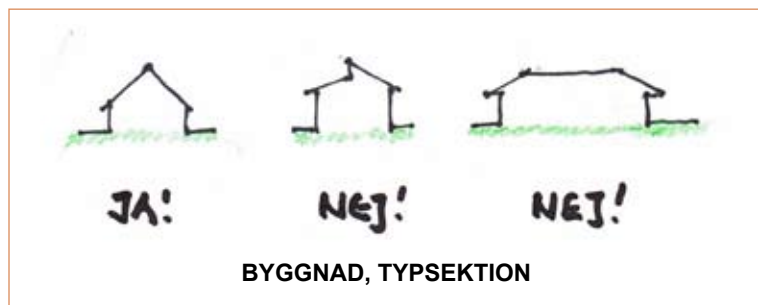
Skala

För byggnader som faller under definitionen jordbrukets ekonomibyggnader finns ingen garanti för att i förväg få en dialog mellan kommunen och jordbruksföretaget, då bygglov inte krävs. Allt fler röster höjs för att bygglovsplikt även ska finnas på landsbygden för jordbrukets byggnader just på grund av den utveckling som sker inom näringen bl a i Boverkets rapport ”Landsbygd i förändring” genom Björn Edström, se sidan 9. Så länge bygglov inte behövs är den till buds stående möjligheten att införa bygglovsplikt genom detaljplan eller områdesbestämmelser. I särskilt känsliga miljöer kan detta vara nödvändigt. En sådan plan kan inriktas på det mest nödvändiga, t ex bygglovsplikt för byggnader med yta och totalhöjd över vissa mått och på att styra nybebyggelse till mest lämpliga lägen med avseende på hänsyn till t ex landskapsbilden och kultur- eller naturvärden. Planen kan också innehålla bestämmelser som motverkar förvanskning av byggnader med kulturhistoriskt värde. I övrigt kan den ha en generös utformning.

Utformning och placering

Utformningen av nybebyggelse och tillbyggnader eller förändringar av befintlig bebyggelse är viktiga för landskapsbilden och för hänsyn till den lokala bebyggelsetraditionen i det öppna skånska landskapet, men även i skogs- och mellanbygderna. Det är också av betydelse hur nybebyggelse placeras i landskapet i förhållande till befintlig bebyggelse, utblickar, väg, vegetation och topografi. Att ange riktlinjer för detta är svårt i en ÖP och kan även vara svårt att precisera i en detaljplan eller områdesbestämmelser. En möjlig väg kan vara att använda enkla bilder som exempel på bättre och sämre lösningar.

GRÄNS FÖR UTVIDGNING AV SAMLAD BEBYGGELSE

Färgsättning

Det bör vara möjligt att peka på och kort beskriva den lokala bebyggelsestraditionen och ange var i kommunen det är viktigt att ta hänsyn till denna vid färgsättning. Även om det kan synas självklart kan bildexempel vara användbara även här.

**BYGGNADER I SKOGBYGD OCH BYGGNADER
PÅ SLÄTTEN**

Vegetation

Vegetationen har stor betydelse för hur bebyggelsen uppfattas i landskapet. Förutsättningarna är naturligtvis olika i slättbygd respektive skogsbygd. Gårdarna på slätten karaktäriseras av att de kompletteras med, ofta vindskyddande, vegetation och träd. I skogsbygden råder nästan motsatt tradition, där man skapar luft och ljus kring byggnaderna genom att hålla avstånd till omgivande skog.

Även här kan ÖP ange enkla riktlinjer för hur man vill att byggnader och vegetation bör samverka. Enkla illustrationer kan tydliggöra hur detta kan åstadkommas.

Miljökrav

Bedömning av inverkan på miljön ingår vid ställningstaganden om nyetablering eller förändrad användning av befintlig bebyggelse

VA

Krav som ställs på enskild avloppsanläggning är viktigt att vara tydlig med. Kraven kan variera på grund av närhet till enskilda brunnar, markens beskaffenhet och närhet till vattendrag.

Störningar

Restriktioner med avseende på buller kan vara aktuella vid prövning av etablering av verksamheter och anläggningar, t ex vägar och vindkraft, liksom också vid nyetablering av bostäder. Där det är möjligt att förutse var störningar kan komma att uppstå kan riktlinjer för avstånd eller bullerdämpande åtgärder anges i ÖP.

Konflikter mellan boende och jordbruk på grund av störande lukt är välkända. I ÖP är möjligheterna begränsade att hantera detta problem. Restriktivitet för etablering av bostäder där rationellt jordbruk prioriteras enligt ÖP är dock exempel på en möjlig väg. I vissa fall kan angivanden av skyddsavstånd vara möjliga.

Skyddsavstånd mellan bostäder och enheter med djurhållning verkar i båda riktningarna. Översiktsplanen är ett medel att tydliggöra förutsättningarna för dem som planerar boende eller överväger etablering av animalieproduktion. Även för berörda myndigheter är redovisning i ÖP ett stöd.

Nybebyggelse olämplig

Utöver miljörestriktioner enligt ovan finns skäl att vara tydlig med att redovisa var nybebyggelse inte accepteras. Exempel kan vara kustområden, landskapspartier med särskilt värde, lokala kultur- och naturvärden som inte skyddas på annat sätt, reservat för vägar och annan infrastruktur samt randzon runt tätorter, där man vill säkra handlingsfrihet. Också landskap mellan tätorter kan vara önskvärda att hålla fria från bebyggelse för att skapa ett tydligt släpp i landskapet mellan tätorter.

Förslag till övriga uppföljande insatser

ÖP kan peka ut områden där utredning, fördjupning av beslutsunderlag, förordnanden m m ska utföras. Boverkets rapport "Landsbygd i förändring" erbjuder en fördjupning av frågeställningarna här. Se under rubriken "Rapporter med anknytning till landsbygdsfrågor".

Kollektivtrafik

Som tidigare nämnts är en god kollektivtrafikförsörjning på landsbygden svår att erbjuda. Samtidigt är den viktig både ur miljösynpunkt och för utvecklingsmöjligheterna på landsbygden. Det är möjligt att i ÖP peka på behov av och initiera utredningar och framtagande av försörjningsplan för hela landsbygden eller delar som bedöms särskilt viktiga att försörja.

Infrastruktur

ÖP är ett instrument för att visa på var framdragning av vägar, VA, energiförsörjning, IT etc ska prioriteras och för att peka ut var planering för infrastruktur avses utarbetas. Härigenom skapas också tydlig information till landsbygdens aktörer, som underlättar för deras planering.

FÖP eller andra fördjupningar

För att inte behöva greppa all problematik i ÖP vid samma tillfälle är ett alternativ att peka ut områden eller zoner där fördjupning av översiktsplanen (FÖP) bör utarbetas för att klargöra vilka prioriteringar och riktlinjer som ska gälla. FÖP är inte den enda möjligheten att följa upp och vidareutveckla frågeställningar. Även analyser och utredningar kan vara lämpliga instrument för att följa upp intentionerna i ÖP, markerade t ex som utrednings- eller fördjupningsområden i ÖP. För landsbygdens utveckling är det viktigt även med tydlighet kring den uppföljande planering som avses.

Landskapets karaktär och värden

Ett instrument som troligen inte ryms inom översiktsplanen, men som kan initieras genom denna, skulle kunna vara ett "gestalttningsprogram" för särskilt känsliga delar av landskapet.

Tätorter, speciellt randzoner mot landsbygden, samt samlad bebyggelse och landsbygdsområden med etableringstryck

Exempel på uppföljande planering som kan initieras i ÖP är randzoner kring tätorter. Syftet kan vara dels att med utredningar eller fördjupad översiktsplan förbereda för ställningstaganden kring tätortens utbyggnad, dels att ta fram riktlinjer för prövning, där bebyggelsetrycket är starkt för nybebyggelse i närheten av tätorterna utanför detaljplan.

Samlad bebyggelse är ju ett begrepp enligt Plan- och bygglagen. Ett problem kan vara att man plötsligt befinner sig i en situation när ytterligare bebyggelse är olämplig. Fördjupning av översiktsplanen efter hand uppföljd med detaljplan kan vara nödvändig att ange i ÖP.

Starkt bebyggelsetryck kan föreligga på andra attraktiva platser i kommunen och föranleda uppföljande planering för att styra upp och skapa tydlighet om kommunens inställning. I ÖP kan dessa områden och inriktningen för uppföljande planering redovisas t ex som utredningsområden.

Områden för rekreation, upplevelser/turism

Exempel på områden som kan vara angelägna att vara tydliga med i ÖP är områden med potential för fritid och rekreation. Där man inte har möjlighet att tränga in i problematiken under pågående ÖP-arbete är en möjlighet att peka ut tänkbara områden schematiskt och föreslå lämplig uppföljande utredning eller planering, där tillfälle att utarbeta förbättrat beslutsunderlag ges.

Detaljplaner för önskvärda etableringar

Där man är klar över att etableringar av bebyggelse eller anläggningar är önskvärda kan det, för att skapa tydlig information till intressenter, vara lämpligt att inte bara peka ut de områden i ÖP som bör detaljplaneras utan även att ange vilken prioritet dessa har.

Förordnanden för bevarande och krav på hänsyn

För att säkra viktiga kvaliteter på landsbygden, som bedöms gynna en positiv utveckling kan kommunen ta initiativ till skydd eller bevarande med hjälp av förordnanden, eller ange riktlinjer, som på annat sätt värnar dessa kvaliteter. Här är ÖP ett möjligt instrument för att ange kommunens intentioner.

Konsekvensbeskrivning och miljökonsekvensbeskrivning, MKB

En konsekvensbeskrivning, som tydligt anger hur utvecklingen av landsbygden kommer att gestalta sig till följd av vad som föreslås i ÖP, är ett viktigt komplement. Konsekvensbeskrivningen ger möjlighet att ge en god bild av vad kommunen vill uppnå för boende och verkande på landsbygden och för dem som överväger att etablera sig där.

I konsekvensbeskrivningen finns möjlighet att beskriva olika hotbilder och hur dessa motverkas. Exempel kan vara risken att värden i landskapet går förlorade, att värdefull åkermark tas i anspråk för bebyggelse utan övervägande av alternativa möjligheter, t ex förtätning. Hoten kan också gälla sociala konsekvenser av att inte utveckla landsbygden såsom trygghet, t ex tid för uttryckningsfordon eller meningsfull fritid för ungdomar.

Beskrivningen av konsekvenserna framgår sannolikt tydligast om de redovisas separat i anslutning till ett eventuellt kapitel om landsbygden, men kan också redovisas där ÖP:s samlade konsekvenser beskrivs.

MKB för de delar, där betydande miljöpåverkan bedöms inträffa och som berör landsbygden och dess utveckling i översiktsplanen är troligen lämpliga att beskriva och föreslå åtgärder för på en samlad plats i ÖP tillsammans med beskrivning av övriga miljökonsekvenser.

